

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК УДК 378.017:172.15](477)"364"

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14787373>

Національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану: системний підхід і дієві практики

Зеленська Людмила Дмитрівна

доктор педагогічних наук, професор, кафедра освітології та інноваційної педагогіки, факультет історії і права, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, <https://orcid.org/0000-0002-3324-5173>

Чернікова Інна Володимирівна

кандидат історичних наук, доцент, кафедра історії України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, <https://orcid.org/0000-0001-7841-3516>

Прийнято: 19.01.2025 | Опубліковано: 29.01.2025

Анотація. Статтю присвячено дослідженню національно-патріотичного й громадянського виховання здобувачів вищої освіти. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки системного підходу та дієвих практик національно-патріотичного й громадянського виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану та боротьби української нації за свою незалежність. Важливого значення набуває комплексна системна і цілеспрямована діяльність щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності,

незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Метою дослідження є всебічний розгляд сучасних підходів і дієвих практик національно-патріотичного й громадянського виховання здобувачів вищої освіти, а також визначення викликів і перспектив, пов'язаних із формуванням свідомого громадянина України у студентському середовищі в умовах воєнного часу.

Для досягнення мети використано методи теоретико-методологічного аналізу для визначення викликів в організації національно-патріотичного й громадянського виховання та розроблення системного підходу і дієвих практик у розв'язанні цієї проблеми. У результатах поданого дослідження визначено виклики, що виникають у зв'язку з організацією системного підходу та дієвих практик національно-патріотичного й громадянського виховання здобувачів вищої освіти. Розглянуто перспективи розвитку національно-патріотичного й громадянського виховання молоді.

У статті також запропоновано авторське бачення щодо формування підходів та практичних заходів, які можуть бути застосовані для посилення національно-патріотичного та громадянського виховання у закладах вищої освіти. Доведено, що найважливішим пріоритетом національно-патріотичного та громадянського виховання є формування ціннісного ставлення молоді до українського народу, своєї держави, нації.

У висновках підсумовано, що для забезпечення національно-патріотичного та громадянського виховання студентської молоді необхідна сучасна концепція державного рівня, з урахуванням викликів часу; залучення ефективних методів, прийомів, засобів і форм організації національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану.

Ключові слова: національно-патріотичне, громадянське виховання, системний підхід, дієві практики, здобувачі вищої освіти, воєнний стан.

National-Patriotic and Civic Education of Higher Education Students under Martial Law: Systematic Approach and Effective Practices

Zelenska Liudmyla Dmytrivna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Department of Education and Innovative Pedagogy, Faculty of History and Law, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, <https://orcid.org/0000-0002-3324-5173>

Chernikova Inna Volodymyrivna

PhD in History, Associate Professor, Department of History of Ukraine, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, <https://orcid.org/0000-0001-7841-3516>

***Abstract.** The article is devoted to the study of national-patriotic and civic education of higher education students. The relevance of the study is due to the need to develop a systematic approach and effective practices of national-patriotic and civic education of higher education students in the context of martial law and the struggle of the Ukrainian nation for its independence. A comprehensive systematic and targeted activity to form in the younger generation a high patriotic consciousness, a sense of loyalty, love for the Motherland, concern for the welfare of its people, readiness to fulfill civic and constitutional duty to protect the national interests, integrity, independence of Ukraine, and to promote its development as a legal, democratic, social state is of great importance.*

The purpose of the study is to comprehensively review modern approaches and effective practices of national-patriotic and civic education of higher education students, as well as to identify challenges and prospects related to the formation of a conscious citizen of Ukraine in the student environment in wartime.

To achieve this goal, the methods of theoretical and methodological analysis were used to identify challenges in the organization of national-patriotic and civic education and to develop a systematic approach and effective practices to address this problem. The results of this study identify the challenges that arise in connection with the organization of a systematic approach and effective practices of national-patriotic and civic education of higher education students. The prospects for the development of national-patriotic and civic education of youth are considered.

The article also offers the author's vision of the formation of approaches and practical measures that can be used to strengthen national-patriotic and civic education in higher education institutions. It is proved that the most important priority of national-patriotic and civic education is the formation of young people's value attitude towards the Ukrainian people, their state and nation.

The conclusions summarize that in order to ensure national-patriotic and civic education of students, a modern concept of the state level is needed, taking into account the challenges of the times; involvement of effective methods, techniques, means and forms of organization of national-patriotic education under martial law.

Keywords: *national-patriotic, civic education, systematic approach, effective practices, higher education students, martial law.*

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного вторгнення РФ, прямої загрози денаціоналізації в українському освітньому середовищі постав виклик щодо переосмислення здобутків у громадянському вихованні і реалізації системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання студентської молоді. Сьогодні українське суспільство переживає складний період воєнного стану, який спровокував переосмислення національних цінностей та формування нової генерації українців. У цих умовах наша молодь має високі ризики потрапити під вплив ворожих інформаційних потоків, які можуть нести не тільки елементи дезінформації або навіювання, але й імпульси антигромадянської позиції.

За таких обставин національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти набуває важливого значення для української нації. Безперечно заклади освіти відіграють провідну роль у формуванні високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року «формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності... Складовою патріотичного виховання, яка в часи воєнної загрози набуває пріоритетного значення, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози» [1].

Проблема дослідження полягає у пошуку ефективних методів, форм, прийомів та засобів організації національно-патріотичного виховання молоді в умовах воєнного стану. Дійсно, сьогодні українському суспільству потрібні нові підходи до виховання патріотизму. Українське суспільство потребує дієвої, багатокомпонентної стратегії виховання та національної концепції, від якої залежить майбутнє Української держави.

Практичне завдання полягає у розробленні та впровадженні системного підходу і дієвих практик національно-патріотичного та громадянського виховання у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники активно розробляють питання національно-патріотичного та громадянського виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану, виходячи зі своїх наукових інтересів та фаху. Ця проблема дискутується в середовищі психологів, педагогів, істориків, соціологів, представників галузі держуправління.

Зокрема, В. Підгурська розглядає патріотичне виховання здобувачів вищої освіти як психолого-педагогічну проблему [2]. Водночас дослідниці О. Діденко та С. Яланська розкривають важливі психологічні аспекти у забезпеченні ефективності організації національно-патріотичного виховання молоді з урахуванням нормативних вимог щодо особливостей загальновійськової підготовки громадян України: систему ціннісних орієнтацій; життєстійкість, психологічну стійкість; відповідальність та навички надання первинної психологічної допомоги, самопомоги [3, с. 104 – 105].

Національно-патріотичне виховання студентської молоді на засадах військово-козацьких традицій, з активним залученням до діяльності громадських організацій – козацьких осередків та центрів розглядають у своїх публікаціях О. Діденко, М. Зубалій, О. Кириченко, І. Чернікова [4 – 6].

У своєму дослідженні автори Л. Гуцало, О. Дацьо, І. Приходько схарактеризували провідні аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів під час воєнного стану в державі та дійшли до висновку, що наразі є нагальна потреба у компетентних викладачах, які зможуть якісно реалізовувати на практиці триєдину освітню мету (навчання, виховання, розвиток). У статті зроблено наголос на тому, що педагогічним іт науково-педагогічним працівникам важливо опанувати інноваційні технології та сучасні проєктно-інтерактивні методи виховання [7, с. 813].

В аспекті розгляду досліджуваного питання слід виокремити роботу І. Курліщук, в якій аналізуються педагогічні умови національно-патріотичного виховання студентства засобом віртуального освітнього середовища ЗВО [8].

Дослідниці О. Ляшова [9], І. Дудка [10] зосереджують свій дослідницький інтерес на патріотичному вихованні сучасної молоді у контексті формування національної свідомості громадянина-патріота, розкривають поняття «патріотизм» через призму духовно-морального принципу життєдіяльності особистості, визначають його зовнішню та внутрішню структуру.

Автор О. Букатка наголошує на актуальності національно-патріотичного виховання молоді засобами фізичного виховання та спорту у ЗВО ДСНС України та доводить важливість цього аспекту у контексті сучасних викликів і завдань, з якими стикається суспільство й держава [11].

У своїй праці Г. Шевчук підкреслює необхідність комплексного залучення різних інституцій суспільства до національно-патріотичного виховання молодого покоління, що є актуальним як для системи освіти, так і для держави в цілому. При цьому в науковій розвідці наголошується на вагомій ролі у справі організації національно-патріотичного виховання батьків, освітян, громадських організацій, волонтерів [12, с. 631].

Комплексною роботою у вигляді методичних рекомендацій є напрацювання Н. Бондаренко та С. Косянчук, присвячені національно-патріотичному вихованню молоді у контексті сучасних викликів [13].

Отже, аналіз сучасних досліджень з національно-патріотичного та громадянського виховання молоді в умовах воєнного стану свідчить про високу актуальність даної проблематики та різнобічний підхід авторів до висвітлення головних аспектів цього питання. Більшість авторів концентрують свою увагу на окремих складових національно-патріотичного виховання молоді, не беручи до уваги умови воєнного стану та їх наслідки для системи виховання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Національно-патріотичне та громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану супроводжується особливими викликами, які мають резонансний вплив на молодь, освітню систему та суспільство у цілому. В умовах інформаційної війни, дезінформації, переосмислення життєвих

цінностей та державного шляху української нації, дієві адаптивні практики набувають особливого значення. Нагальним є розроблення системного підходу і впровадження сучасних інструментів освітян у важливій справі виховання громадян України.

Ключовим аспектом є пошук ефективних методів, форм, прийомів та засобів організації національно-патріотичного виховання студентської молоді в умовах воєнного стану з дотриманням нормативних документів, відповідних законів, концепцій та стратегій. Ці ініціативи відіграють важливу роль у вихованні свідомих громадян України та розвитку системи освіти в умовах викликів та ризиків.

Беручи до уваги теоретичні викладки питання, авторами статті було запропоновано та реалізовано систему заходів з національно-патріотичного й громадянського виховання для здобувачів факультету історії і права Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди у I семестрі 2024 – 2025 навчального року, яка включала: залучення студентів до діяльності Центру ветеранського розвитку університету; організацію онлайн зустрічей з випускниками факультету – Захисниками України та військовими ЗСУ в День Захисників та Захисниць України; проведення циклу з 38 онлайн уроків «Козацька слава» здобувачами факультету для учнів 5 – 11 класів м. Харкова; доєднання до 25-го радіодиктанту національної єдності «Магія голосу» письменниці Оксани Забужко; співучасть здобувачів факультету історії і права в урочистій Посвяті в козачата учнів Салтівського району м. Харкова з дотриманням безпекових умов; підтримку постійного збору допомоги випускникам факультету, які перебувають у лавах ЗСУ; вироблення окопних свічок, здійснення акції «Привітай Захисника України».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – аналіз особливостей організації національно-патріотичного та громадянського виховання студентської молоді під час дії правового режиму воєнного стану в

Україні, а також визначення викликів та накреслення перспектив, які пов'язані із культивуванням кращих рис української ментальності та успадкування духовних надбань українського народу.

Завдання статті: 1) Дослідити особливості реалізації національно-патріотичного та громадянського виховання у вищій школі в умовах воєнного стану; 2) проаналізувати основні виклики та складнощі, які супроводжують систему національно-патріотичного виховання студентської молоді; 3) визначити перспективи та можливості підвищення рівня організації національно-патріотичного виховання студентської молоді у закладах вищої освіти на рівні змісту, методів, форм, виховних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах сьогодення набуває системного підходу. Зокрема, заклади вищої освіти у реалізації цього напрямку виховання послуговуються такими документами: Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [14], «Стратегією національно-патріотичного виховання», затвердженою Указом Президента України від 18.05.2019 року №286/2019 [15], «Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» [1], Постановою Верховної Ради України від 12 травня 2015 року № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [16], Постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» [17], а також Концепціями та Положеннями національно-патріотичного виховання та виховної діяльності закладів вищої освіти [18 – 22].

Останні розробляються колективами університетів відповідно до положень Конституції України, законів України «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті»,

«Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 – 1945 років» та інших нормативно правових актів.

Системний підхід до організації національно-патріотичного виховання молоді підсилюється наявністю державної «Стратегії національно-патріотичного виховання» [15], в якій чітко визначено, що національно-патріотичне виховання є важливим засобом громадянської освіти та набуває характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, організацій громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй Українській державі.

Також у документі наголошується, що актуальність національно-патріотичного виховання громадян зумовлюється необхідністю консолідації та розвитку суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають постійного вдосконалення національно-патріотичного виховання [15].

Системний підхід виховної діяльності за цим напрямом підтримало Міністерство освіти і науки України, затвердивши заходи щодо реалізації «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року», про що йдеться в наказі МОН №527 від 06.06.2022 року. У цьому документі метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [1].

Серед основних складових національно-патріотичного виховання в виокремлено громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання. Всі згадані складові активно впроваджуються у навчальному та виховному процесі закладів вищої освіти України.

У цілому можна визначити, що мета національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти реалізується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї як за національне багатство;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності: працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму;
- розвиток духовності і моральності у суспільстві, утвердження традиційних сімейних цінностей [19].

Слід зазначити, що в умовах сучасних викликів та ризиків, боротьби за самовизначення української нації та проєвропейський вектор розвитку основоположним є національно-патріотичне виховання студентської молоді, яке ґрунтується на таких принципах:

1. Принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

2. Принцип самоактивності й саморегуляції - забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках.

3. Принцип полікультурності - передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської.

4. Принцип соціальної відповідності - обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем.

5. Принцип історичної і соціальної пам'яті, що спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності.

6. Принцип міжпоколінної наступності, реалізація якого націлена на збереження для нащадків зразків української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

7. Принцип єдності навчальної і виховної діяльності, консолідації студентства та науково-педагогічних працівників у єдину академічну спільноту.

8. Принцип послідовності системності і наскрізності – при внесенні виховних аспектів в усі форми освітнього процесу.

9. Принцип єдності теорії і практики – реалізація набутих знань у досвід.

10. Природовідповідності – врахування багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних, соціально-психологічних, національних й етнічних особливостей здобувачів вищої освіти.

11. Культуровідповідності – опанування студентською молоддю надбаннями народної культури, культур інших народів світу, а також забезпеченні духовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь.

12. Пріоритету правової свідомості – виховання поваги до конституційних прав та свобод людини [19].

Відповідно до вищевказаної мети та принципів національно-патріотичного виховання у закладах вищої освіти України запроваджено системний підхід до навчально-виховної роботи, що об'єднує здобувачів всіх рівнів навчання. Національно-патріотичне та громадянське виховання студентів забезпечується через діяльність усіх структурних підрозділів університетів від студентської

академічної групи до ректорату. Важливими суб'єктами, які забезпечують всебічну реалізацію концепції національно-патріотичного виховання студентів є: ректорат університету; Вчена рада університету; відділ навчально-виховної роботи; наукова бібліотека; деканати та кафедри (професорсько-викладацький склад, куратори академічних груп); університетська газета; музей; органи студентського самоврядування, культурно-мистецькі центри, козацькі осередки та інші структурні підрозділи.

До дієвих практик національно-патріотичного та громадянського виховання студентської молоді в ЗВО належать:

- систематичне залучення студентів до участі в державних молодіжних програмах, проєктах, конкурсах національно-патріотичного та громадянського спрямування;
- організація та проведення на базі університетів Всеукраїнських, регіональних та міжвузівських конференцій з питань національно-патріотичного виховання та громадянського піднесення;
- проведення кураторських виховних годин в академічних групах, на яких розглядаються питання національно-патріотичного спрямування, славетні сторінки історії України, видатні постаті та діячі.
- здійснення краєзнавчих та всеукраїнських подорожей, екскурсій з метою ознайомлення з культурною спадщиною українського народу;
- календарне планування урочистостей та заходів до державних свят, ювілейних дат українського державотворення;
- розроблення та інтегрування сучасних виховних систем, технологій і методик у сфері національно-патріотичного та громадянського виховання молоді в освітній процес, узагальнення та поширення кращого досвіду на регіональному і всеукраїнському рівнях;
- розроблення та впровадження навчальних дисциплін духовно-морального спрямування з культивуванням національно-патріотичних цінностей;

- організація зустрічей з ветеранами, учасниками бойових дій та Захисниками/Захисницями України; проведення заходів, спрямованих на підвищення престижу військової служби у цілому;
- активна волонтерська діяльність студентської молоді, спрямована на підтримку Захисників України, створення в структурі органів студентського самоврядування волонтерських комітетів та комітетів допомоги ЗСУ;
- проведення заходів з підвищення рівня медійної та інформаційної грамотності студентів, патріотичної свідомості та критичного мислення за участю представників Кіберполіції України;
- залучення співробітників наукових бібліотек до заходів національно-патріотичного спрямування (проведення тематичних виставок, циклів зустрічей або лекцій, комплектування бібліотечних фондів закладів вищої освіти літературою, спрямованою на національно-патріотичне виховання, заміна застарілої літератури з наративами радянської ідеології.

Висновки. Національно-патріотичне та громадянське виховання охоплює усі сфери життєдіяльності українського суспільства, у першу чергу освіту і науку, студентську молодь та нову генерацію українців. Для дієвої практики національно-патріотичного виховання на рівні ЗВО потрібна консолідація зусиль всіх учасників освітнього процесу, науково-дослідних інституцій, громадських організацій, волонтерських комітетів, органів місцевого самоврядування, оновлення національної Концепції та Стратегії виховання молоді на період від 2025 року з урахуванням викликів часу.

Теоретичний аналіз досліджуваного питання та вивчення практичного досвіду дозволили визначити перспективи та можливості підвищення рівня організації національно-патріотичного виховання студентської молоді у закладах вищої освіти України: 1) всебічна реалізація системного підходу щодо формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти; 2) розробка дієвих практик національно-патріотичного спрямування з залученням учасників бойових дій, захисників/захисниць України, представників кіберполіції; 3) використання

сучасних інформаційних технологій для проведення заходів з формування громадянської позиції здобувачів; 4) оновлення змісту, методів, прийомів, засобів і форм організації національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробленні інструментів щодо поглиблення загальних і спеціальних компетентностей здобувачів вищої освіти завдяки формуванню ціннісних орієнтацій в освітньому процесі й позааудиторній діяльності; укладанні методичних вказівок з організації національно-патріотичного й громадянського виховання студентської молоді в умовах змішаного й онлайн-навчання, зумовленого дією воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022. №527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення 05.11.2024).
2. Підгурська В. Патріотичне виховання здобувачів як психолого-педагогічна проблема. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Вип. 21. С. 152–157.
3. Діденко О.Г., Яланська С.П. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Психологія*. Том 35(74). 2024. № 4. С. 102 – 107. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/16>
4. Діденко О. Г. Діяльність козацьких товариств як складова національно-патріотичного виховання Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Одес. регіон. ін-ту держ. упр. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 1(57). С. 52–55.
5. Чернікова І.В. Формування громадянської відповідальності учнівської та студентської молоді: з досвіду діяльності ГО «Окремий науково-освітній центр українського козацтва імені Г.С. Сковороди». *Мир. Безпека. Освіта : Матеріали*

круглого столу за міжнародною участю, присвяченого Дню українських миротворців та 30-й річниці участі України в миротворчих місіях ООН, Харків, 15 лип. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2022. С. 45 – 47.

6. Чернікова І.В. *Форми підтримки випускників-захисників України: з досвіду національно-патріотичного виховання факультету історії і права ХНПУ імені Г.С. Сковороди* *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 220-річчю від дня заснування Університету*, м. Харків, 7 листопада 2024 р. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2024. С. 287 – 290.

7. Гуцало Л.В., Дацьо О.Г., Приходько І.М. *Аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів під час воєнного стану в державі. Актуальні питання у сучасній науці.* 2023. № 8(14). С. 804 – 816. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-804-816](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-804-816) (дата звернення: 01.12.2024).

8. Курліщук І.І. *Педагогічні умови національно-патріотичного виховання студентства засобом віртуального освітнього середовища ЗВО.* *Грааль науки.* 2–3 квітня 2021 р. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/10716/10074> (дата звернення 03.12.2024).

9. Ляшова Р. *Патріотичне виховання: формування національної свідомості* *Пошуки. Знахідки. Відкриття! : матеріали науково-дослідницької конференції педагогів і вихованців Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості, присвяченої 30-річчю Незалежності України* (м. Слов'янськ, 27 квітня 2021 р.) / відповідальний редактор О.М. Гриненко. – Слов'янськ : ДДПУ, 2021. С. 158 – 161.

10. Дудка І. *Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу* *Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка.*

Полтава, 2015. Випуск 16. 332 с. (Серія «Педагогічні науки»). URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5617/1/Dudka.pdf> (дата звернення: 11.11.2024).

11. Букатка О. Національно-патріотичне виховання молоді засобами фізичного виховання та спорту у ВНЗ ДСНС України. *Збірник наукових праць XIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, курсантів та студентів проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності*. Львів, 2024. С. 51 – 53.

12. Шевчук Г.Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни *Наукові інновації та передові технології*. 2024. №5(19). С. 630-635.

13. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

14. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: Закон України від 13.12.2022. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> (дата звернення 16.11.2024).

15. Стратегія національно-патріотичного виховання (затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року №286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15> (дата звернення 15.11.2024).

16. Постанова Верховної Ради України «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-19#Text> (дата звернення 23.11.2024).

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських». URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.11.2024).

18. Положення про Центр ветеранського розвитку Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Pol_tsentr_veteranskoho_rozvytku.pdf (дата звернення 26.11.2024).

19. Концепція національно-патріотичного виховання студентської молоді Хмельницького національного університету. 2014. URL: <https://ukr.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/12/3-860-36.pdf> (дата звернення 29.11.2024).

20. Концепція національно-патріотичного виховання у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. <https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2019/04/12.jpeg> URL: (дата звернення 29.11.2024).

21. Концепція національно-патріотичного виховання Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. URL: https://www.kdu.edu.ua/Documents/concept_NPV_KrNU.pdf (дата звернення 29.11.2024).

22. Стратегія національно-патріотичного виховання студентів Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова на період з 2021 року до 2025 року. URL: https://www.kname.edu.ua/images/Files/Normativny_Dokumenty/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%A5%D0%9D%D0%A3%D0%9C%D0%93_2021-2025.pdf (дата звернення 30.11.2024).